

Dr hab. Joanna Starzyk-Sulejewska

Warszawa, 11 stycznia 2018 r.

Instytut Stosunków Międzynarodowych

Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych

Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Emilii Kalitty pt. „Współpraca miast partnerskich w procesie integracji europejskiej”.

Recenzowana rozprawa napisana pod kierunkiem naukowym Dr hab. Rafała Ożarowskiego liczy 368 stron, z czego 328 stron stanowi merytoryczną część pracy, a 40 stron bibliografię.

Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 r. przewiduje, że „rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Kierując się tymi wymogami, rozprawę doktorską mgr Eweliny Kalitty oceniłam z uwzględnieniem kryterium doboru tematu, poprawności metodologicznej, wiedzy teoretycznej kandydatki, struktury pracy, treści pracy, realizacji celu, jakim jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz kryterium wykorzystania źródeł i literatury przedmiotu.

1. Kryterium doboru tematu

Należy podkreślić, że wybór tematu dokonany został prawidłowo z zachowaniem wymogów związanych z formułowaniem tematów badawczych. Mamy do czynienia z tematem istotnym z poznawczego i praktycznego punktu widzenia. W przedstawionej rozprawie Doktorantka przechodzi od rozważań ogólnych na temat partnerstwa, współpracy, a w tym zakresie partnerstwa i współpracy miast w teorii stosunków międzynarodowych do analizy problematyki szczegółowej dotyczącej współpracy miast partnerskich w procesie integracji europejskiej. Tym samym w przedłożonej rozprawie dokonano właściwej hierarchizacji i ujęcia problemów, a Doktorantka wykazała się znajomością kwestii szczegółowych w powiązaniu z ogólną wiedzą teoretyczną stanowiącą podstawę dla badanej problematyki.

Wybór tematu oraz sformułowanego w oparciu o niego problemu badawczego zakładającego określenie roli społeczności lokalnych w procesie oddolnej integracji europejskiej w oparciu o ruch miast partnerskich jest istotny i ważki z punktu widzenia nauki o stosunkach międzynarodowych. Mimo bowiem, że współpraca miast partnerskich w Europie rozwijana jest nieprzerwanie od 70 lat i jest nieodłącznym elementem działań integracyjnych jakie przebiegały w tym czasie na kontynencie europejskim nie doczekała się ona do tej pory zwłaszcza w literaturze polskiej całościowej i kompleksowej analizy, w której zagadnienia teoretyczne dotyczące współpracy i partnerstwa w stosunkach międzynarodowych, problematyki miejskiej i samorządowej oraz problematyki poświęconej współpracy transgranicznej powiązane zostałyby w umiejętny sposób z analizą zagadnień historycznych, instytucjonalno-prawnych oraz funkcjonalnych kluczowych dla zbadania problemu współpracy miast partnerskich w procesie integracji europejskiej.

W moim przekonaniu przedłożona rozprawa doktorska mgr Emilii Kalitty jest bardzo udanym przedsięwzięciem badawczym, które w umiejętny sposób łączy wymienione elementy. Mając bowiem świadomość, że partnerstwo miast jako czynnik integrujący Europę był przez wiele lat ignorowany w badaniach nad procesami mającymi wpływ na rozwój i ewolucję integracji europejskiej Doktorantka podjęła zrealizowaną z powodzeniem próbę wykazania jaki wpływ współpraca miast partnerskich miała na umiędzynarodowienie roli samorządu, szczególnie w procesie integracji europejskiej oraz na ewolucję ich roli i znaczenia w tym procesie. Koncepcję, podstawy oraz praktykę współpracy miast partnerskich w procesie integracji europejskiej, Doktorantka weryfikuje w rozprawie przede wszystkim poprzez zawartą w niej treść oraz poprzez jej strukturę. W związku z tym na tle szerokiej analizy teoretycznej omówiła szeroko uwarunkowania społeczno-polityczne oraz historyczne państw i regionów, które determinowały współpracę międzynarodową na szczeblu lokalnym, a także przedstawiła podstawy prawno-instytucjonalne służące rozwojowi owej współpracy, praktyczne przykłady jej realizacji i, co niezwykle istotne, zagadnienia współpracy miast partnerskich w Polsce.

2. Kryterium poprawności metodologicznej

Założenia metodologiczne recenzowanej rozprawy uznać należy za prawidłowe. Określono w niej bowiem precyzyjnie główny problem i cel badawczy, przyjęto rozbudowaną i jasno sformułowaną hipotezę badawczą, a badania przeprowadzono z wykorzystaniem metod badawczych właściwych dla nauki o polityce w odniesieniu do

stosunków międzynarodowych. W zakresie rozpoznania problematyki badawczej Doktorantka posłużyła się podejściem interpretatywnym, historycznym oraz funkcjonalistycznym wykorzystując metodę monograficzną, historyczną, analizę decyzyjną oraz metodę komparatystyczną. Podstawową techniką badawczą zastosowaną w pracy jest analiza krytyczna materiałów źródłowych i piśmiennictwa, którą należy uznać za kluczową z punktu widzenia realizacji podstawowego celu badawczego oraz weryfikacji głównej hipotezy badawczej. Istotne jest, że we Wstępie Doktorantka omówiła również stan badań w zakresie podjętej problematyki.

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej mgr Emilii Kalitty z punktu widzenia poprawności metodologicznej w zakresie nauki o stosunkach międzynarodowych należy podkreślić, że sformułowała Ona naukowo poprawną oraz rozbudowaną hipotezę badawczą zakładającą, że współpraca miast partnerskich w Europie po 1945 r. miała istotne znaczenie dla oddolnych procesów integracji europejskiej oraz stała się czynnikiem pogłębiającym proces demokratyzacji, budowy społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwiązywania problemów globalnych na szczeblu lokalnym. Oprócz hipotezy podstawowej, Doktorantka sformułowała także dziewięć hipotez szczegółowych, a także dziewięć pytań badawczych, których weryfikacja w rozprawie posłużyła przede wszystkim do potwierdzenia słuszności głównej hipotezy badawczej. W moim przekonaniu był to zabieg słuszny, który nie tylko w założeniu, ale także w rzeczywistości poszerzył istotnie możliwości realizacji tego zasadniczego celu. Akceptując w pełni zakładaną przez Doktorantkę hipotezę główną oraz służące jej potwierdzeniu hipotezy szczegółowe oraz pytania badawcze uważam, że niezwykle interesujące byłoby włączenie w ramy głównej hipotezy badawczej oraz weryfikacja w pracy pytania o to jaki wpływ miała, ma i może mieć współpraca miast partnerskich nie tylko dla oddolnych procesów integracji europejskiej, ale także dla rozwoju procesu integracji europejskiej w ramach UE oraz poza nią w różnych wymiarach tego procesu i w jakich obszarach integracji europejskiej wpływ ten jest najbardziej widoczny? Byłby to zabieg uzasadniony tym bardziej, że Doktorantka w swojej pracy niejednokrotnie się do owych zagadnień odwołuje.

3. Kryterium struktury pracy

Struktura rozprawy jest przemyślana, spójna i logiczna. Tworzy we Wstępie, w sześciu rozbudowanych rozdziałach oraz w Zakończeniu odpowiednie ramy dla realizacji zakładanego projektu badawczego i prawidłowej weryfikacji hipotezy badawczej. Wychodząc od teoretycznych założeń współpracy, partnerstwa, oraz współpracy miast w stosunkach

międzynarodowych w rozdziale pierwszym, w rozdziale drugim Doktorantka dokonuje historycznej analizy uwarunkowań rozwoju miast partnerskich w Europie, w rozdziale trzecim omawia problematykę obszarów przygranicznych jako terytoriów współpracy o szczególnym znaczeniu odnosząc się do partnerskich miast granicznych oraz do rozwoju euroregionów, w rozdziale czwartym przedstawia miasta partnerskie jako formę współpracy jednostek samorządu terytorialnego w świetle prawa krajowego, unijnego, i międzynarodowego, w rozdziale piątym analizuje współczesny wymiar partnerstwa miast w Europie, a następnie w rozdziale szóstym omawia problematykę współpracy miast partnerskich w Polsce.

Zakończenie zawiera wnioski z przeprowadzonych badań i weryfikację hipotezy badawczej. Wnioski te są logicznym podsumowaniem całej rozprawy, wykazując głęboką znajomość omawianej problematyki przez Doktorantkę oraz potwierdzając słuszność założonej we Wstępie hipotezy badawczej. Uważam jednak, że biorąc pod uwagę złożoność nie tylko głównej hipotezy badawczej, ale także sformułowanie szeregu hipotez szczegółowych oraz towarzyszących im pytań badawczych ta część rozprawy mogłaby być bardziej rozbudowana odnosząc się szerzej do z dużą starannością zgromadzonego oraz rzetelnie przeanalizowanego w kolejnych rozdziałach rozprawy materiału badawczego. W Zakończeniu, w którym według mnie bardzo ciekawy fragment stanowi analiza przyczyn obecnego kryzysu współpracy miast partnerskich mogłaby się znaleźć także szerzej omówiona część dotycząca perspektyw rozwoju współpracy miast partnerskich.

4. Kryterium treści pracy

Oceniając przedłożoną rozprawę doktorską z punktu widzenia treści merytorycznych należy stwierdzić, że przeważa w niej analiza badanej problematyki w oparciu o dokumenty i studia literatury przedmiotu, której towarzyszy ocena i interpretacja przez Doktorantkę przedstawionych faktów. Bez wątpienia napisanie pracy było poprzedzone pogłębionymi badaniami problematyki dotyczącej nie tylko współpracy miast partnerskich w szeroko definiowanym procesie integracji europejskiej, lecz także badaniami nad problematyką ściśle powiązaną z tym zagadnieniem, tj. współpracą transgraniczną oraz funkcjonowaniem euroregionów w stosunkach międzynarodowych. Recenzowana rozprawa napisana jest jasnym i rzeczowym językiem oraz starannie zredagowana, chociaż w niektórych jej częściach pojawiają się niepotrzebne kolokwializmy i niekiedy błędy stylistyczne, które incydentalnie zaburzają ten pozytywny obraz.

Rozdział pierwszy rozprawy, to ciekawa i pogłębiona analiza teoretycznych podstaw problematyki związanej z partnerstwem miast w stosunkach międzynarodowych. Doktorantka przedstawiała w niej szeroko koncepcję współpracy i partnerstwa w stosunkach międzynarodowych. Szczególnie szeroko odniosła się do przedstawienia kategorii współpracy w paradygmatach realistycznym, liberalnym oraz konstruktywistycznym. Omówiła podstawy teoretyczne partnerstwa i partnerstwa strategicznego w stosunkach międzynarodowych, po to by w kolejnych podrozdziałach rozdziału przejść do analizy miasta jako przedmiotu badań teoretycznych różnych dyscyplin naukowych. Niezwykle istotne jest, że w podsumowaniu rozdziału znalazła się analiza partnerstwa miast jako przedmiotu badań naukowych w ramach stosunków międzynarodowych. Jest to logiczne i spójne podsumowanie rozdziału, w którym poruszono najważniejsze zagadnienia teoretyczne związane z problematyką stanowiącą podstawę rozprawy, która ze względu na swoją złożoność i ewolucję nie poddaje się analizie z punktu widzenia wybranej jednoznacznie teorii stosunków międzynarodowych.

W rozdziale drugim liczącym aż 69 stron Doktorantka niezwykle szczegółowo odniosła się do zagadnień dotyczących historycznych uwarunkowań rozwoju miast partnerskich w Europie. Zagadnienia te omówione zostały w pracy ze szczególną uwagą. W związku z tym pogłębionej analizie poddane zostały takie kwestie, jak historia partnerstwa miast w kontekście sytuacji politycznej w Europie po I i II wojnie światowej, pierwsze próby instytucjonalizacji idei partnerstwa, w tym powołanie i działalność Międzynarodowej Unii Burmistrzów w latach 1948 – 1952 oraz ewolucja współpracy miast od miast korespondencyjnych do ich partnerstwa i jego wpływu na proces niemiecko-francuskiego pojednania po II wojnie światowej. Szczególnie istotny w tej części rozdziału jest w mojej ocenie podrozdział czwarty dotyczący rozwoju niemiecko-francuskiego partnerstwa miast i jego wpływu na początki integracji europejskiej. Zwieńcza on bowiem wcześniej omówione zagadnienia istotne z punktu widzenia genezy rozwoju partnerstwa miast w Europie i wprowadza w problematykę ściśle związaną z realizacją głównego celu badawczego pracy oraz z weryfikacją założonej hipotezy badawczej.

Rozdział trzeci, to logiczne uzupełnienie i rozszerzenie problematyki omówionej w rozdziale drugim. Doktorantka odniosła się w nim do najważniejszych kwestii związanych z funkcjonowaniem obszarów przygranicznych jako terytoriów współpracy o szczególnym znaczeniu. W tym kontekście omówiona została specyfika rozwoju regionów przygranicznych i miast granicznych. Doktorantka odniosła się także do problematyki funkcjonowania euroregionów. Jest to rozdział, w którym silnie wyeksponowano specyfikę współpracy międzynarodowej jednostek samorządu terytorialnego na obszarach

przygranicznych będącą rezultatem uwarunkowań historycznych, kulturowych, społecznych, ekonomicznych i politycznych, a jednocześnie wykazano związek owej współpracy z rozwojem integracji europejskiej na tym poziomie. Są to istotne badania z punktu widzenia weryfikacji podstawowej hipotezy badawczej.

W mojej ocenie rozdział IV oraz V w powiązaniu z rozdziałem VI mają podstawowe znaczenie z punktu widzenia analizy współczesnego wymiaru realizacji partnerstwa miast oraz jego miejsca i znaczenia w procesie integracji europejskiej oraz jako czynnika pogłębiającego proces demokratyzacji, budowy społeczeństwa obywatelskiego i rozwiązywania problemów globalnych na szczeblu lokalnym.

W rozdziale IV „Miasta partnerskie jako forma współpracy jednostek samorządu terytorialnego w świetle prawa krajowego, unijnego i międzynarodowego”, Doktorantka scharakteryzowała wymiar instytucjonalny oraz prawny partnerstwa miast w Europie. W związku z tym w rozdziale przedstawiono sposób funkcjonowania takich instytucji wspierających partnerstwo miast, jak: Rada Gmin i Regionów Europy, Zgromadzenie Regionów Europy, Komitet Regionów UE, Rada Europy oraz powołany w jej ramach Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych. Istotną część rozdziału stanowi ponadto analiza najważniejszych dokumentów z zakresu samorządności, w tym: Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego oraz Europejskiej Karty Regionów Granicznych i Transgranicznych, uzupełniona o analizę zagadnień związanych ze współpracą zagraniczną samorządów w polskim systemie prawa. Interesującym uzupełnieniem rozważań instytucjonalno-prawnych jest w tym rozdziale szerokie omówienie polityczno-aksjologicznego wymiaru partnerstwa miast i jego związku z podstawowymi zasadami i wartościami realizowanymi w ramach procesu integracji europejskiej. Należy podkreślić, że Doktorantka z powodzeniem analizuje w omawianym rozdziale problematykę związaną przede wszystkim z normatywno-regulacyjną sferą działalności wymienionych instytucji z punktu widzenia jej znaczenia dla partnerstwa miast europejskich. Wydaje się jednak, że biorąc pod uwagę realizację głównego celu badawczego istotne byłoby także szersze omówienie ich działalności w innych wymiarach. Dotyczy to w moim odczuciu przede wszystkim Rady Europy i Unii Europejskiej, których działalność w tym wymiarze istotnie wykracza poza wymiar normatywno-regulacyjny i wiąże się z realizacją także dodatkowych funkcji m.in. promocyjnych, w zakresie finansowania aktywności samorządów oraz kontroli realizacji przyjętych uzgodnień (w tym ostatnim przypadku np. rola Komitetu Regionów w kontroli przestrzegania zasady pomocniczości i proporcjonalności w UE itp.).

Rozdział V, poświęcony jest analizie najważniejszych przejawów realizacji współczesnego wymiaru partnerstwa miast w Europie. W moim przekonaniu jest to rozdział bardzo dobrze napisany i odzwierciedlający głęboką znajomość analizowanej problematyki przez Doktorantkę. Omówione w nim zostały takie szczegółowe zagadnienia, jak: zróżnicowanie form organizowania partnerskiej współpracy między samorządami, najistotniejsze obszary partnerskiej współpracy, kwestie związane z ewolucją klasycznego partnerstwa miast w sieci współpracy partnerskiej, rola samorządów lokalnych w rozwiązywaniu globalnych problemów oraz znaczenie kongresów i konferencji miast partnerskich jako platformy dialogu samorządów w Europie. Niezwykle istotny jest fakt, że w ramach analizy zagadnień szczegółowych w rozdziale tym Doktorantka wskazała charakterystyczne elementy ewolucji współczesnego wymiaru partnerstwa miast w Europie, a także, co ważne, jego najważniejsze osiągnięcia i słabości. Pozwoliło to w powiązaniu z wnioskami istotnymi z tego punktu widzenia zamieszczonymi w Zakończeniu rozprawy na wyeksponowanie najbardziej charakterystycznych tendencji występujących w rozwoju współczesnego wymiaru partnerstwa miast w Europie. Jest to element, który obok analizy zagadnień szczegółowych przedstawionych w rozdziale przesądza o jego wysokiej ocenie, a także o dużej wartości całej pracy.

W rozdziale VI omówiono zagadnienia związane ze współpracą miast partnerskich w Polsce. W moim przekonaniu jest to istotne uzupełnienie problematyki omówionej we wcześniejszych częściach rozprawy nadający jej wymiar całościowej oraz kompleksowej analizy. Ukazano w nim samorządowy wymiar polskiej polityki zagranicznej, geograficzne kierunki współpracy partnerskiej polskich samorządów z uwzględnieniem najważniejszych czynników decydujących o wyborze w poszczególnych przypadkach określonych zagranicznych partnerów. Przedstawiono międzynarodową współpracę polskich gmin przygranicznych oraz dokonano przeglądu wybranych przykładów współpracy miast partnerskich w Polsce. Należy podkreślić, że jest to rozdział, w którym Autorka rozprawy doktorskiej w oparciu o głęboką znajomość stanu faktycznego dokonuje szeregu krytycznych ocen dotyczących niedostatecznego Jej zdaniem wykorzystania międzynarodowego potencjału tkwiącego w gminach i ich mieszkańcach, wskazując także dodatkowe elementy tego stanu rzeczy, jak m.in. brak w polskich samorządach modelu współpracy partnerskiej między miastami, niedostateczne zainteresowanie zagraniczną aktywnością ze strony powiatów, czy niedostateczny poziom zainteresowania polskiego MSZ międzynarodową aktywnością polskich samorządów. Istotne jest, że ocena ta dokonywana jest z wyeksponowaniem najważniejszych tendencji związanych z rozwojem i realizacją

partnerstwa miast w Europie Środkowej i Wschodniej i służy m.in. weryfikacji jednej z hipotez szczegółowych zakładających, że państwa Europy Zachodniej są lepiej przygotowane do egzemplifikacji założeń town twinningu niż państwa Europy Środkowej i Wschodniej, co wynika z uwarunkowań historycznych, odmiennej świadomości społeczeństw, obu części kontynentu oraz, w przypadku Europy Zachodniej, dłuższego czasu rozwoju partnerstwa miast.

Podsumowując tę część oceny rozprawy doktorskiej pragnę podkreślić, że zarówno w rozdziale II, III, IV, V jak i VI odnajdujemy istotne elementy weryfikacji podstawowej hipotezy badawczej, a w poszczególnych rozdziałach także wybrane elementy weryfikacji hipotez szczegółowych wskazanych w pracy.

5. Kryterium realizacji celu, jakim jest rozwiązanie oryginalnego problemu naukowego

Kryterium realizacji celu, jakim jest rozwiązanie oryginalnego problemu naukowego stanowi niezwykle istotny element oceny rozprawy doktorskiej nie tylko ze względu na fakt, że jest zgodne z wymogiem ustawowym, ale przede wszystkim dlatego, że jego spełnienie dowodzi realnych możliwości Doktoranta wniesienia oryginalnego wkładu do badań naukowych. Należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa bez wątpienia spełnia to kryterium, stanowiąc istotny wkład do badań naukowych nad istotą samorządności w stosunkach międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących współpracy miast partnerskich w procesie integracji europejskiej i pogłębiania jej oddolnego wymiaru, a także wpływu owej współpracy na proces demokratyzacji, budowy społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwiązywania problemów globalnych na szczeblu lokalnym. W moim przekonaniu jest to także najbardziej kompleksowa i jednocześnie całościowa analiza wymienionych zagadnień w znanej mi literaturze polskiej.

Zaletą pracy przedłożonej przez Doktorantkę jest nie tylko przedstawienie, ale także analiza i krytyczna ocena ewolucji stanu współpracy miast partnerskich oraz ich roli i znaczenia zwłaszcza z punktu widzenia procesu oddolnej integracji europejskiej. Oceny te oraz wnioski z nich wynikające odnaleźć można we wszystkich rozdziałach rozprawy oraz w jej Zakończeniu.

6. Kryterium wykorzystania źródeł i literatury przedmiotu

Baza źródłowa pracy jest bardzo bogata i różnorodna. Składa się na nią w sumie 496 pozycji. Szczególnie wartościowe w przypadku pracy naukowej oraz zasługujące na wysoką

ocenę jest wykorzystanie przez Doktorantkę 80 dokumentów. W Bibliografii odwołano się także do 232 monografii i prac zbiorowych, 104 artykułów naukowych, 22 artykułów prasowych oraz 58 materiałów internetowych. Autorka rozprawy wymieniła także 72 stron internetowych, które okazały się pomocne przy pisaniu pracy. Jest to imponujący zbiór, którego wykorzystanie potwierdzone zostało nie tylko w Bibliografii, ale także w przeważającej ilości przypadków w 790 przypisach umieszczonych w kolejnych rozdziałach pracy. W większości jest to literatura w języku polskim, francuskim oraz niemieckim. Wykorzystane zostały także pozycje w języku angielskim, chociaż w porównaniu z literaturą polską, francuską i niemiecką jest ich mniej. Biorąc pod uwagę fakt, że problematyka pracy wiązała się przede wszystkim z koniecznością dokonania analizy źródeł francuskich, niemieckich, a także polskich jest to w pełni uzasadnione. Wydaje się jednak, że szersze wykorzystanie literatury w języku angielskim mogłoby częściowo wzbogacić wywody Autorki rozprawy.

7. Konkluzja

W konkluzji pragnę stwierdzić, że moja ocena rozprawy doktorskiej mgr Eweliny Kalitty jest bardzo pozytywna. Oceny tej nie osłabiają moje nieliczne uwagi krytyczne nie dotyczące zresztą istoty przedmiotu badań. Jest to oryginalne i wartościowe opracowanie tematu ważnego w sensie poznawczym, o znacznej użyteczności dla praktyki politycznej. Przygotowując rozprawę mgr Ewelina Kalitta wykazała się wiedzą szczegółową na temat funkcjonowania współpracy miast partnerskich i jej znaczenia z punktu widzenia rozwoju procesu oddolnej integracji europejskiej, a także umiejętnością jej analizy i oceny. Doktorantka wykazała się także zdolnością opracowania konkretnego problemu międzynarodowego zgodnie z zasadami poznania naukowego właściwymi dla nauki o polityce w odniesieniu do stosunków międzynarodowych. Rozprawa doktorska mgr Emilii Kalitty spełnia wymagania określone w ustawie z 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym. Wnioskuje więc o dopuszczenie mgr Emilii Kalitty do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.

Joanna Stępień-Salejowska